

BAJZÁT TÜNDE
Miskolci Egyetem
bajzat.tunde@uni-miskolc.hu

NYELVTANÁRI MOTIVÁCIÓS STRATÉGIÁK GYAKORISÁGI HASZNÁLATA A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI RÉGIÓ NÉHÁNY KÖZÉPISKOLÁJÁBAN

1. Bevezetés

A motiváció kulcsfontosságú szerepet játszik a nyelvtanulásban és a nyelvoktatásban egyaránt. A „[...]” motiváció több nyelvtanulási stratégia használatához vezet, amely az eredményesség révén növeli az önbizalmat, az önbizalom pedig tovább erősíti a motivációt” (Bárdos 2000: 240).

A nyelvtanulás folyamatában a motivált tanár és a tanulóit motiválni tudó tanár is kulcsfontosságú szerepet játszik. A motivált tanár elkötelezett munkája és diákjai iránt, lelkes, és ezt át is tudja adni tanulóinak nemcsak szavaival, de viselkedésével is. A motiváció segít ösztönözni, irányítani és hosszú ideig fenntartani a tanuláshoz való pozitív hozzáállást. Nemcsak a célok elérését növeli, hanem ösztönzi a kreativitást, a kíváncsiságot és az igényt is a további tanulásra. A tanár különbözőféleképpen gyakorol hatást diákjai motivációjára a mindennapi órai munka során. A motivált tanár befolyásolja: a tanulók nézeteit saját képességeikről, hozzáállásukat bizonyos témákhoz, rövid és hosszú távú terveiket, a sikereikhez és kudarcaikhoz való hozzáállásukat és nyelvtanulásukat.

Ennek jegyében született tanulmányom, melynek célja, hogy megvizsgálja az angol és német nyelvet tanító tanárok különböző motivációs makro- és mikrostratégiáinak gyakoriságát a nyelvórán 16 középiskolában, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A tanulmány első része a kutatás elméleti háttérét mutatja be. A második rész a 2018 őszen készült empirikus kutatás részeredményeit ismerteti.

2. A kutatás elméleti háttere

A nyelvtanulás folyamatában a tanuló lelkesedése, elkötelezettsége és kitartása kulcsfontosságú szerepet tölt be a nyelvtanulás sikerében vagy annak kudarcában. Az esetek többségében a motivált diák használható idegennyelv-tudásra tehet szert, tekintet nélkül nyelvérzékére és kognitív képességére. Motiváció hiányában viszont a legtehetségesebb tanuló sem valószínű, hogy elegendő ideig kitart majd, hogy használható nyelvtudást sajátítson el. Ebből következően a tanár feladata az, hogy motivációs stratégiák használatával elősegítse a célorientált viselkedést. A motivációs stratégiák olyan motivációs

hatások, amelyeket a tanár tudatosan alkalmaz azért, hogy módszeres és tartós pozitív hatást érjen el. A motivációs stratégiák négy nagy csoportba oszthatók, amelyek a következők: az alap motivációs feltételek megteremtése, a kezdeti motiváció előidézése, a motiváció fenntartása és megőrzése, és a pozitív önértékelés bátorítása. A csoportok különböző makrostratégiákat (összesen 35) tartalmaznak, ezek pedig további, a stratégiához kapcsolódó mikrostratégiákat (Dörnyei 2001).

Dörnyei Zoltán és Csizér Kata Magyarországon angol nyelvű tanárok körében végzett kutatást a motivációs stratégiák használatának gyakoriságáról. A vizsgálat kimutatta, hogy a leggyakrabban alkalmazott makrostratégiák a következők voltak: megfelelő tanári viselkedés, kellemes osztálytermi légkör megteremtése és a feladatok megfelelő elmondása/bemutatása. A kevésbé alkalmazott stratégiák az alábbiak voltak: a tanulói önbizalom növelése, a feladatok ösztönzővé tétele és a tanulói autonómia növelése. A legritkábban alkalmazott makrostratégiák pedig a tanulói teljesítmény elismerése, a célorientáltság növelése és a célnyelvvel kapcsolatos értékek megismertetése voltak (Dörnyei–Csizér 1998).

Hsing-Fu Cheng és Dörnyei Zoltán tajvani angol nyelvű tanárok körében folytatott hasonló motivációs kutatást 10 makrostratégia és azokhoz kapcsolódó mikrostratégiák körében. Az eredmények rávilágítottak arra, hogy a vizsgálatban részt vevő nyelvű tanárok által leggyakrabban alkalmazott makrostratégia a megfelelő tanári viselkedés volt, amelyet a tanulói teljesítmény elismerése, a tanulói önbizalom növelése és a kellemes osztálytermi légkör megteremtése követett. A megkérdezettek ritkábban végeztek az alábbi makrostratégiákat: a feladatok megfelelő elmondása/bemutatása, a célorientáltság növelése és a feladatok ösztönzővé tétele. A tajvani válaszadók által legritkábban használt makrostratégiák: a célnyelvvel kapcsolatos értékek megismertetése, a csoportkohézió növelése és végezetül a tanulói autonómia növelése volt (Cheng–Dörnyei 2007).

3. Anyag és módszer

3.1. A kutatás célja és módszere

A tanulmány következtetései egy empirikus felmérés eredményei alapján fogalmazhatók meg. A 2018 őszén elvégzett vizsgálat célja az volt, hogy megismerje az angol és német nyelvet tanító tanárok különböző motivációs stratégiáinak gyakoriságát a nyelvórán.

Az adatgyűjtés módszerei közül a kérdőíves adatfelvételt választottam. A kérdőíves adatfelvételt az egységesség, a könnyebb feldolgozhatóság indokolta. A választás másik oka az, hogy a jelen kutatás felderítő kutatás, és a kérdőíves adatfelvétel alkalmas ilyen célra. Főként olyan kutatásokban használják, amelyekben az elemzési egység az egyes ember, illetve az adatközlők egyes emberek. A standardizált kérdőívek továbbá minden válaszadóról ugyanolyan formában nyújtanak adatokat (Babbie 2001).

A magyar nyelvű kérdőív zárt és nyitott kérdéseket, valamint Likert-skálákat tartalmazott. A zárt kérdések esetén a lehetséges válaszokat a kutató határozza meg. A zárt kérdések egységesebb mérést követelnek meg, ezért megbízhatóságuk is nagyobb, és a válaszok is könnyen összegezhetőek, elemezhetőek. Ezzel szemben a nyitott kérdésekre a válaszadók tetszés szerint válaszolhatnak, leírhatják gondolataikat és véleményüket, ezért a kapott adatok nem kiszámíthatók, ugyanakkor mélyrehatóak (Mackey–Gass 2005).

A magyar nyelvű kérdőív zárt és nyitott kérdései rákérdeztek a nyelvtanárok általános adataira és munkatapasztalataira. Az ötfokú Likert-skála (mindig, gyakran, néha, ritkán, soha) 48 állítást tartalmazott a Hsing-Fu Cheng és Dörnyei Zoltán által elvégzett kutatások 10 makrostratégiája és az azokhoz kapcsolódó 13 mikrostratégia alapján. A tíz makrostratégia a következő volt: megfelelő tanári viselkedés, kellemes osztálytermi légkör teremtése, a tanulói önbizalom növelése, a célorientáltság növelése, a tanulói teljesítmény elismerése, a feladatok megfelelő elmondása/bemutatása, a feladatok ösztönzővé tétele, a célnyelvvel kapcsolatos értékek megismertetése, a csoportkohézió növelése, és a tanulói autonómia növelése. Ezek közül a jelen tanulmány három makrostratégia (a tanulói önbizalom növelése, a célorientáltság növelése, és a tanulói teljesítmény elismerése) eredményeit mutatja be.

A kérdőíves adatgyűjtés során az önkitöltős módszert alkalmaztam, a kérdőíveket a válaszadók papír alapon kapták meg és töltötték ki. A kérdőív kitöltése önkéntes volt, a megkérdezettek megőrizték anonimitásukat.

3.2. A kutatási minta

A kutatásban 16 Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található középiskola angol és német szakos nyelvtanárai vettek részt. A 16 iskola közel fele (7 iskola, 44%) Miskolcon található, a többi oktatási intézmény (9 iskola, 56%) pedig a megye nagyvárosaiban: Edényben, Kazincbarcikán, Putnokon, Szerencsen, Szikszón, Tiszaújvárosban és Ózdon. Az intézmények egy része (6 iskola, 37,5%) szakközépiskola (egészségügyi, informatikai, művészeti, kereskedelmi és idegenforgalmi, mezőgazdasági, villamosipari), 5 iskola (31%) általános és középiskola is egyben, 3 iskola (19%) gimnázium, 2 iskola (12,5%) gimnázium és szakközépiskola, 6 iskola (37,5%) pedig kollégiummal is rendelkezik. Az intézmények nagy része (12 iskola, 75%) állami fenntartású, 3 iskolát (19%) a katolikus egyház működtet, egy iskolát (6%) pedig a református egyház.

Az 1. táblázat a vizsgálatban részt vett 31 nyelvtanár általános adatait és képzettségét tartalmazza. A táblázatban látható, hogy a megkérdezettek nagy része nő (29 fő, 94%), és csak 2 férfi (6%) válaszolt a kérdésekre. A kutatásban résztvevők átlagéletkora 43,97 év, akik közül csupán 2 fő (7%) tartozik a legfiatalabb korosztályba (25–30 év között). A válaszadók harmada (10 fő, 32%) 31 és 40 éves kor közötti, a megkérdezettek közel fele (13 fő, 42%) 41 és 50 éves kor közötti, és az 50 év feletti korosztályt csupán néhányan (6 fő, 19%) képviselik. Az életkori szórás értéke magas (8,53), mert nagy a különbség a legfiatalabb (25 év) és a legidősebb (61 év) nyelvtanár között. A táblázatban

az is megfigyelhető, hogy a válaszadók nagy része (25 fő, 81%) egyetemi végzettséget szerzett, és a nyelvtanárok ötöde (6 fő, 19%) rendelkezik főiskolai diplomával. Az adatközlők átlagos oktatási gyakorlat 19,97 év, néhányan (5 fő, 16%) rendelkeznek 3 és 10 év közötti oktatói tapasztalattal. A válaszadók több mint egyharmada (12 fő, 39%) 11 és 20 év közötti időt dolgozott tanári munkakörben, a megkérdezettek negyede (8 fő, 26%) 21 és 30 év közötti gyakorlattal rendelkezik, és az adatközlők ötöde (6 fő, 19%) több mint 30 évet töltött el a tanári pályán. Az oktatási gyakorlat szórásának értéke magas (9,93), az adatok szórtaabbak, vagyis nagy eltérés mutatkozik a legkevésbé tapasztalt (3 éves oktatási gyakorlat) és a legtapasztaltabb (39 éves oktatási gyakorlat) tanár években számított oktatási gyakorlata között. A megkérdezettek harmada (11 fő, 35%) tanult külföldön részképzésben egy szemesztert vagy vett részt 2-3 hetes módszertani továbbképzésen az oktatott nyelvnek megfelelő célsországban (Angliában, az Egyesült Királyságban, Máltán vagy Németországban). Azonban a többségnek (20 fő, 65%) nem volt ilyen lehetősége. A vizsgálatban részt vevő nyelvtanárok közel kétharmada (19 fő, 61%) angol nyelvet tanít, több mint egyharmaduk (12 fő, 39%) pedig német nyelvtanárként dolgozik.

	fő	százalékos érték
Nem	nő: 29 fő	94%
	férfi: 2 fő	6%
Életkor	átlagéletkor: 43,97 év	–
	25–30 év között: 2 fő	7%
	31–40 év között: 10 fő	32%
	41–50 év között: 13 fő	42%
	51–61 év között: 6 fő	19%
Legmagasabb iskolai végzettség	BA (főiskola): 6 fő	19%
	MA (egyetem): 25 fő	81%
Oktatási gyakorlat	átlag: 19,97 év	–
	3–10 év között: 5 fő	16%
	11–20 év között: 12 fő	39%
	21–30 év között: 8 fő	26%
	30 év felett: 6 fő	19%
Külföldön tanult	igen: 11 fő	35%
	nem: 20 fő	65%

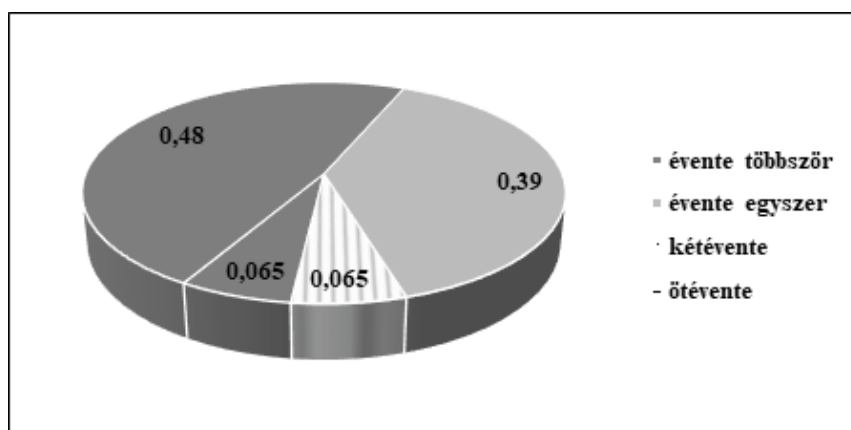
1. táblázat: A nyelvtanárok általános adatai és képzettsége (n = 31)

4. A kutatás eredményei

A következőkben a vizsgálat eredményeit írom le. Elsőként a nyelvtanárok önfejlesztését mutatom be. Ezt követően a különböző tanári makro- és mikrostratégiák gyakoriságát ismertetem, amelyet a tanulói önbizalom növelése, a célorientáltság növelése és a tanulói teljesítmény elismerése érdekében alkalmaznak.

4.1. Önfejlesztés

Az 1. ábra bemutatja, hogy a megkérdezett nyelvtanárok milyen gyakran szoktak tanártovábbképzésen részt venni. Az ábrán megfigyelhető, hogy a válaszadók közel fele (15 fő, 48%) évente többször, több mint kétharmada (12 fő, 39%) évente egyszer, 2 fő (6,5%) két évente és 2 fő (6,5%) csupán öt évente vesz részt továbbképzésen. Az eredmények alapján elmondható, hogy a kutatásban részt vett nyelvtanárok nagy része (27 fő, 87%) rendszeresen, évente továbbképzzi magát, azaz jelentős a belső motivációja, igénye a továbbfejlődésre, és hogy naprakész ismeretekkel rendelkezzen, s így diákjai motivációját is erősíteni tudja.

1. ábra: Milyen gyakran szokott tanártovábbképzésen részt venni? (n = 31)

4.2. A tanulói önbizalom növelése

A 2. táblázat a tanulói önbizalom növelésére használt mikrostratégiák gyakoriságát szemlélteti. A táblázatban látható, hogy az öt különböző mikrostratégia közül a válaszadók a tanulói önbizalom növelésére leggyakrabban pozitív visszajelzést adnak nyelvtanulóiknak idegen nyelvi fejlődésükről, a megkérdezettek háromnegyede (23 fő, 74%) mindig megteszi ezt. Az is megfigyelhető, hogy a vizsgálatban részt vett nyelvtanárok fele mindig (16 fő, 51%) egyértelműsíti tanulói számára, hogy a hatékony kommunikáció a legfontosabb a nyelvtanulás során, nem pedig a nyelvtani hibák miatti aggodás, és az adatközlők több mint egyharmada (12 fő, 39%) gyakran alkalmazza ezt a mikrostratégiát. Továbbá

a kutatás résztvevőinek fele (16 fő, 51%) mindig érezteti diákjaival, hogy hisz bennük, és bátorítja őket arra, hogy ne adják fel a feladatot, próbálják meg újra és újra. A válaszadók több mint egyharmada (12 fő, 39%) gyakran követi ezt a példát. A táblázat adatai arra is rávilágítanak, hogy a válaszadók csupán negyede (8 fő, 26%) készít mindig tanulói képességének megfelelő feladatokat a siker elérése érdekében, de a megkérdezettek több mint fele (19 fő, 61%) gyakran alkalmazza ezt a mikrostratégiát. Az is látható, hogy a megkérdezett nyelvtanárok negyede (6 fő, 19%) tanít rendszeresen különböző tanulási stratégiákat, és a válaszadók közel fele (14 fő, 45%) gyakran él ezzel a lehetőséggel azért, hogy könnyebbé és hatékonyabbá tegye a nyelvtanulást.

stratégiák	mindig	gyakran	néha	ritkán	soha	gyakorisági érték
Észreveszi a tanulók fejlődését és pozitív visszajelzést ad erről.	74%	26%	0%	0%	0%	4,7
Világossá teszi a tanulók számára, hogy a nyelvtanulásban a legfontosabb a hatékony kommunikálás elérése és nem a nyelvtani hibák miatti aggodás.	51%	39%	10%	0%	0%	4,4
Bátorítja a tanulóit, hogy próbálják tovább a feladatot, mert hisz abban, hogy a tanulók képesek elvégezni a feladatot.	51%	39%	3%	7%	0%	4,4
Tanulói képességeinek megfelelő feladatokat készít, így ők rendszeresen sikert érnek el.	26%	61%	13%	0%	0%	4,1
Különböző tanulási stratégiákat tanít, így a tanulás könnyebb és hatékonyabb lesz.	19%	45%	36%	0%	0%	3,8

2. táblázat: A tanulói önbizalom növelésére használt stratégiák gyakorisága (n = 31)

4.3. A célorientáltság növelése

A 3. táblázat a célorientáltság növelésére használt mikrostratégiák gyakoriságát mutatja be. A táblázatban megfigyelhető, hogy az adatközlők több mint egyharmada (11 fő, 36%) mindig ösztönzi tanulóit arra, hogy legyenek rövid távú megvalósítható céljaik, és

a válaszadók közel fele (13 fő, 42%) gyakran alkalmazza ezt a mikrostratégiát. A kutatásban részt vett nyelvtanárok szintén több mint egyharmada (11 fő, 35%) mindig segíti diákjait abban, hogy valósan lássák nyelvtudásukat és fejlődésüket, és az adatközlők közel fele (13 fő, 42%) gyakran követi ezt a példát. A táblázatban az is látható, hogy a válaszadók ritkábban térképezik fel tanulóik szükségleteit, céljait és érdeklődési körét, s építik bele ezeket az órák tananyagába, csupán 3 fő (10%) végzi ezt a tevékenységet mindig, de a megkérdezettek több mint fele (19 fő, 61%) gyakran alkalmazza ezt a mikrostratégiát. A legritkábban alkalmazott mikrostratégia – amelyet az adatközlők fele (15 fő, 48%) soha nem végez – a falra kitett célok és azok eredményeinek rendszeres áttekintése az elért eredmények tükrében, néhányan (3 fő, 10%) azonban gyakran élnek ezzel a lehetőséggel.

stratégiák	mindig	gyakran	néha	ritkán	soha	gyakorisági érték
Bátorítja a tanulóit, hogy legyenek saját realista rövid-távú céljaik (pl. tanuljanak meg 5 szót mindennap).	35%	42%	20%	3%	0%	4,1
Segíti a tanulókat, hogy valósan lássák saját nyelvtudásukat és fejlődésüket.	35%	42%	23%	0%	0%	4,1
Megtudja tanulói szükségleteit, céljait és érdeklődési körüket és ezeket beépíti az órába, amennyire csak lehet.	10%	61%	26%	3%	0%	3,8
Kiteszi a falra az elérendő célokat és rendszeresen áttekinti azokat az elért eredmények tükrében.	0%	10%	16%	26%	48%	1,9

3. táblázat: A célorientáltság növelésére használt stratégiák gyakorisága (n=31)

4.4. A tanulói teljesítmény elismerése

A 4. táblázat a tanulói teljesítmény elismerésére használt mikrostratégiák gyakoriságát tartalmazza. A táblázatban látható, hogy a vizsgálatban részt vett nyelvtanárok nagy része (22 fő, 71%) mindig értékeli tanulói erőfeszítéseit, eredményeit, és ezt ki is mutatja diákjainak, az adatközlők közel harmada (9 fő, 29%) gyakran követi ezt a példát. Az is megfigyelhető a táblázatban, hogy a válaszadók közel fele (13 fő, 42%) mindig arra báztatja tanulóit, hogy tanuljanak szorgalmasabban, mert sikertelenségükért nem rossz

képességük okolható, hanem a szorgalmuk hiánya. A kutatásban részt vett nyelvtanárok több mint egyharmada (11 fő, 36%) gyakran alkalmazza ezt a mikrostratégiát. Az adatközlők egyharmada (10 fő, 33%) mindig úgy osztályoz, hogy az adott jegy nemcsak a tanulói teljesítményt tükrözi, de a tanulói erőfeszítést is, a válaszadók közel kétharmada (19 fő, 61%) gyakran követi ezt a példát. A kutatásban résztvevők csupán negyede (8 fő, 26%) követi mindig figyelemmel a diákok teljesítményét és szentel időt a sikerek megünneplésére, a megkérdezett nyelvtanárok több mint egyharmada (12 fő, 39%) azonban gyakran alkalmazza ezt a mikrostratégiát.

stratégiák	mindig	gyakran	néha	ritkán	soha	gyakorisági érték
Megmutatja a tanulóknak, hogy erőfeszítéseiket és eredményeiket elismeri.	71%	29%	0%	0%	0%	4,7
Arra biztatja a tanulóit, hogy sikertelenségük oka nem a rossz képességük miatt van, hanem nem elegendő szorgalmuk miatt.	42%	36%	19%	3%	0%	4,2
Az adott osztályzatok nem csak a tanulói teljesítményt tükrözik, de a tanulói erőfeszítést is.	33%	61%	3%	3%	0%	4,2
Nyomon követi a tanulók teljesítményét és időt szán a sikerek megünneplésére.	26%	39%	32%	3%	0%	3,9

4. táblázat: A tanulói teljesítmény elismerésére használt stratégiák gyakorisága (n=31)

Összehasonlítva a három makrostratégia gyakoriságát megfigyelhető, hogy összességében a tanulói önbizalom növelésére használt mikrostratégiákat alkalmazzák a kutatásban részt vevő nyelvtanárok a leggyakrabban. A tanulói teljesítmény elismerésére használt mikrostratégiákat ritkábban használják a válaszadók. A célorientáltság növelésére használt mikrostratégiákat pedig a legritkábban alkalmazzák a megkérdezettek. Összehasonlítva az egyes mikrostratégiákat megállapítható, hogy a vizsgálatban részt vettek leginkább a nyelvtanulói fejlődést veszik észre és pozitív visszajelzést adnak erről; elismerik diákjaik erőfeszítéseit és eredményeit; valamint világossá teszi tanulóik számára, hogy a nyelvtanulásban a legfontosabb a hatékony kommunikáció és nem a nyelvtani hibák miatti aggodás.

A jelen kutatás eredményeit összehasonlítva a Dörnyei Zoltán és Csizér Kata által végzett vizsgálattal elmondható, hogy a tanulói önbizalom növelésére és a tanulói teljesítmény elismerésére alkalmazott mikrostratégiákat gyakrabban használják a jelen kutatás résztvevői, a célorientáltság növelése azonban hasonlóan ritkán alkalmazott makrostratégia. Ha a bemutatott vizsgálat eredményeit összehasonlítjuk a Hsing-Fu Cheng és Dörnyei Zoltán által folytatott kutatással, megállapítható, hogy a jelen vizsgálat is hasonló eredményeket mutatott a tanulói önbizalom és a tanulói teljesítmény elismerésére alkalmazott mikrostratégiák esetében, de a célorientáltság növelésére alkalmazott mikrostratégiákat a tajvani tanárok gyakrabban használják, mint a jelen vizsgálat magyar résztvevői.

5. Összegzés

A tanulmány első része a kutatás elméleti háttérét és a témához kapcsolódó vizsgálatok eredményeit mutatta be. A második részben az angol és német nyelvtanárok körében végzett empirikus kutatás eredményeit ismerhettük meg. Az eredmények rávilágítottak arra, hogy a vizsgálatban részt vett tanárokat erős belső motiváció jellemzi, és rendszeresen továbbképzéseken vesznek részt, fejlesztik tudásukat. A kutatásból azt is megtudtuk, hogy mely makro- és mikrostratégiákat alkalmaznak a leggyakrabban a kutatás adatközlői, és melyek azok, amelyekre nagyobb hangsúlyt érdemes fektetni a jövőben a nyelvtanulói motiváció erősítése érdekében.

Irodalom

- Babbie, Earl 2001. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Cheng, Hsing-Fu – Dörnyei Zoltán 2007. The use of motivational strategies in language instruction: The case of EFL teaching in Taiwan. *Innovation in Language Learning and Teaching* 1: 153–174. <https://doi.org/10.2167/illt048.0>
- Dörnyei Zoltán – Csizér Kata 1998. Ten commandments for motivating language learners: results of an empirical study. *Language Teaching Research* 2: 203–229. <https://doi.org/10.1191/136216898668159830>
- Dörnyei Zoltán 2001. *Motivational strategies in the language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511667343>
- Mackey, Alison – Gass, Susan 2005. *Second language research: Methodology and design*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.